

Владислава Ганчева,

завідувач сектору виховної роботи
відділу наукового та навчально-методичного забезпечення
змісту позашкільної освіти та виховної роботи,
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м. Київ
ORCID 0000-0003-0820-4430
vlada2006@ukr.net

Тетяна Лященко,

методист вищої категорії сектору виховної роботи
відділу наукового та навчально-методичного забезпечення
змісту позашкільної освіти та виховної роботи,
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м. Київ
ORCID ID 0000-0003-4716-2632
t.dudka2210@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглянуто поняття «ціннісні орієнтації особистості» та їх вплив на поведінку людини. Визначено цінності як важливий елемент структури особистості і її гармонійного розвитку та існування у світі. Розглянуто думки науковців щодо питань ціннісних орієнтацій та їх формування. Зазначено, що ціннісні орієнтації – це своєрідна установка свідомості; вона визначає потреби, бажання, прагнення, матеріальні та морально-духовні цінності суспільства. Доведено, що ціннісні орієнтації виступають найважливішим регулятором поведінки людини. Визначено, що поряд із сім'єю, яка є найпершим виховним осередком, заклади освіти мають не менший виховний вплив на особистість дитини. Зазначено, що ефективність виховної роботи закладу освіти залежить від правильної її організації. Описано основні завдання та особливості програми «Українська родина», що має на меті удосконалення технології виховної роботи. Проаналізовано результати впровадження програми «Українська родина» у заклади загальної середньої освіти, шляхом проведення анкетування учнів Білоцерківської спеціалізованої природничо-математичної школи I-III ступенів № 16 імені М.О. Кириленка. Досліджено позитивну динаміку та результативність запропонованих у програмі форм роботи та їх змісту. Представлено порівняльні таблиці відповідей респондентів щодо визначення ціннісних орієнтацій учнів.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, особистість, виховання, формування та розвиток особистості.

Владислава Ганчева, Тетяна Лященко. Особенности формирования ценностных ориентаций учащихся.

В статье рассмотрены понятия «ценностные ориентации личности» и их влияние на поведение человека. Определены ценности как важный элемент структуры личности, ее гармоничного развития и существования в мире. Рассмотрены мнения ученых относительно ценностных ориентаций и их формирования. Указано, что ценностные ориентации – это своеобразная установка сознания; она определяет потребности, желания, стремления, материальные и морально-духовные ценности общества. Доказано,

что ценностные ориентации выступают важнейшим регулятором поведения человека. Определено, что наряду с семьей, которая является первым воспитательным центром, учебные заведения имеют не меньшее воспитательное влияние на личность ребенка. Отмечено, что эффективность воспитательной работы учебного заведения зависит от правильной ее организации. Описаны основные задачи и особенности программы «Украинская семья», направленной на усовершенствование технологии воспитательной работы. Проанализированы результаты внедрения программы «Украинская семья» в учреждения общего среднего образования путем проведения анкетирования учащихся Белоцерковской специализированной естественно-математической школы I-III ступеней № 16 имени Н.А. Кириленко. Исследована положительная динамика и результативность предложенных в программе форм работы и их содержания. Представлены сравнительные таблицы ответов респондентов по определению ценностных ориентаций учащихся.

Ключевые слова: ценностные ориентации, личность, воспитание, формирование и развитие личности.

Vladislava Gancheva, Tatiana Lyaschenko. Features of the formation of students' value orientations.

The article examines the concept of «value orientations of the individual» and their influence on human behavior. Values are defined as an important element of personality structure, its harmonious development and existence in the world. The opinions of scientists regarding value orientations and their formation are considered. It is indicated that value orientations are a kind of mindset; it determines the needs, desires, aspirations, material and moral and spiritual values of society. It has been proven that value orientations are the most important regulator of human behavior. It has been determined that along with the family, which is the first educational center, educational institutions have no less educational influence on the personality of the child. It is noted that the effectiveness of educational work of an educational institution depends on its correct organization. The main tasks and features of the «Ukrainian family» program, aimed at improving the technology of educational work, are described. The article analyzes the results of the implementation of the program «Ukrainian famil» in institutions of general secondary education by conducting a questionnaire survey of students of the Belotserkovskaya specialized natural and mathematical school of I-III levels No. 16 named after N.A. Kirilenko. The positive dynamics and effectiveness of the forms of work and their content proposed in the program have been investigated. Comparative tables of the respondents' answers to determine the value orientations of students are presented.

Key words: value orientations, personality, education, formation and development of personality.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. В розбудові Нової української школи набуває значення формування у здобувачів освіти системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [1].

Актуальність проблеми зумовлена потребою набуття особистістю ключових компетентностей, взаємопов'язаних через ціннісні орієнтації, необхідних для соціалізації та громадянської активності, свідомого життєвого вибору, трудової діяльності, відчуття відповідальності, шанобливого ставлення до суспільства, родини, довкілля і культури.

Отже, проблема полягає в тому, що сьогоднішня передбачає перебалансування української освіти з оновленням наявного алгоритму професійної діяльності та переглядом ме-

тодології роботи з учнями, батьками, вчителями; зміну акцентів та пріоритетів з процесу на результат із використанням ефективних та новітніх методів.

Завданнями нашого дослідження є вивчення та аналіз поглядів науковців із зазначеного питання, розробка програми для формування ціннісних орієнтацій учнів, проведення констатуючого опитування учнів закладів загальної середньої освіти, впровадження програми у заклади загальної середньої освіти, проведення повторного опитування та здійснення порівняльного аналізу результатів дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми дослідження розглядалися у працях багатьох дослідників, зокрема: П. Ігнатенка, Б. Додонова, В. Скребця, А. Макаренка, М. Вебера та ін. Питання формування цінностей в учнівській молоді висвітлено у працях І. Бега, В. Сухомлинського, Н. Сінкевича, І. Лебідя, О. Попадич, В. Росула та ін.

Науковці вважають, що ціннісні орієнтації є центральною ланкою особистості, що визначає її ставлення до суспільства, соціальної групи, самої себе. Такий підхід свідчить, що формування ціннісних орієнтацій відбувається впродовж багатьох років, а сама система цінностей дозволяє спрогнозувати загальну спрямованість поведінки особистості [6].

Ціннісні орієнтації – це своєрідна установка свідомості, що визначає потреби, бажання, прагнення, матеріальні та морально-духовні цінності суспільства. Вони являють собою накопичений життєвий досвід особистості і є важливим компонентом її структури [12].

На думку дослідників ціннісні орієнтації – це спрямованість особистості на певну групу головних для неї цінностей, які виступають загальним орієнтиром в її поведінці. Ціннісні орієнтації дають змогу особистості поєднувати власні потреби, цілі, інтереси та бажання із соціально важливими нормами суспільства.

Отже, система особистісних цінностей виступає адекватним індикатором розвиненої особистості та регулятором її поведінки. Цінності дозволяють людині гармонійно існувати в оточуючому її світі, відчувати себе його частиною. Вони визначають її інтереси, прагнення, світоглядні позиції, формують ставлення до оточуючих, регулюють поведінку, відіграють вирішальну роль на етапі вибору професійної діяльності та подальшого життєвого шляху підростаючого покоління та, без сумніву, є найважливішим елементом структури особистості.

Актуальні питання ціннісного ставлення та судження учнівської молоді стосуються теоретико-методологічних і методичних основ сучасного освітнього процесу закладів загальної середньої освіти. Зміст освіти повинен включати спрямованість особистості дитини на засвоєння цінностей. Проте недостатньо обґрунтованими залишаються особливості формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді.

Мета статті: на основі проведеного аналізу теорії і практики формування ціннісних орієнтацій особистості визначити, описати та узагальнити особливості їх формування в учнів у процесі здійснення навчально-виховної діяльності закладами загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ціннісні орієнтації особистості визначають свідоме ставлення людини до соціальної дійсності, їх формування сприяє процесу розвитку особистості в цілому. Оволодіння системою цінностей завжди характеризується індивідуальною наповнюваністю та вказує спрямованість діяльності особистості.

Маємо зазначити, що у науковій літературі є велика кількість тлумачень понять та класифікацій цінностей. Проаналізувавши науково-педагогічну літературу і офіційні документи, можемо стверджувати, що під цінностями слід розуміти узагальнені ціннісні уявлення, суспільні ідеали, що виступають як ідеальні критерії оцінки поведінки особистості і суспільства в цілому та їх орієнтації.

Щодо класифікації цінностей, І. Попова виділяє такі:
за об'єктом засвоєння – матеріальні, матеріально-духовні;
за метою засвоєння – альтруїстичні, егоїстичні;
за способом впливу – стійкі, ситуативні;
за роллю в діяльності особистості – термінальні, інструментальні;
за змістом діяльності особистості – пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні та ін.);
за належністю – індивідуальні (особистісні), групові, колективні, суспільні, національні, загальнолюдські тощо.

Ціннісні орієнтації особистості – це відображений у її свідомості набір цінностей, які визначаються нею як світоглядна життєва позиція. Вони формуються шляхом порівняння особистісного досвіду з розповсюдженими у соціумі зразками культури [3]. Це своєрідна життєва орієнтація, що визначає моральні принципи особистості, її поведінку, певну межу, яку «не перетне» людина у своїх вчинках та діях.

Залежно від спрямованості Е. Фромм виділяє два типи ціннісних орієнтацій:
неплідний тип – реалізація принципу мати/володіти: людина націлена на сприйняття, а не на продукування власних ідей;
плідний тип – прагнення самореалізації, розвитку, пошуку себе: людина є творцем власної долі, відчуває відповідальність за своє майбутнє, сприймає себе як незалежну особистість [10].

На думку М. Рокіча існує певна обмежена кількість загальнолюдських цінностей, що поєднані у систему, але виражені вони різною мірою. Згідно з його концепцією поняття «цінності» трактується як стійке переконання одних прагнень, цілей відносно інших, що в подальшому визначає певний спосіб життя особистості. М. Рокіч поділяв цінності на термінальні (цілі індивідуального існування і виживання) та інструментальні (способи дій для досягнення цілей) [4].

Формування ціннісних орієнтацій особистості відбувається поетапно та включає в себе декілька компонентів. Світогляд – це система поглядів на об'єктивний світ та місце людини у ньому, на ставлення людини до оточуючої дійсності та самої себе, а також обумовлені такими поглядами життєві позиції, ідеали, переконання, принципи пізнання та діяльності. Це своєрідна філософія людини, що включає в себе усі отримані нею знання [13].

Якщо говорити про підлітковий вік, то це проблема пошуку сенсу життя, власного існування та, на глобальному рівні – перспективи розвитку усього людства. Факт появи такої потреби свідчить про дорослішання молодшої людини.

Доказом формування ціннісних орієнтацій є наявність високого рівня рефлексії. Рефлексія – це критична переоцінка цінностей, найбільш яскравим відображенням якої є роздуми над питанням сенсу життя. Відповідь на нього можна отримати через діяльність особистості.

Отже, саме ціннісні орієнтації виражають свідоме ставлення людини до соціальної дійсності та визначають направленість і мотивацію діяльності особистості.

Аналізуючи наукові знахідки І. Беха, Л. Коберника, зазначимо, що ціннісні орієнтації – це складний соціально-психологічний феномен, який характеризує спрямованість і зміст активності особистості. Формуються ціннісні орієнтації в ході засвоєння соціального досвіду і виявляються в прагненнях, переконаннях, тощо. По суті, ціннісні орієнтації виступають найважливішим регулятором суспільної поведінки [2; 6].

Наприклад, П. Ігнатенко, О. Сухомлинська переконані, що ціннісні орієнтації – це певний механізм впливу на особистість дитини та її поведінку, а виховання, в основі якого

лежать кращі людські цінності – основний шлях реалізації духовно-морального потенціалу особистості [5; 17].

Моральне виховання дитини є важливим аспектом у становленні її як соціальної істоти. Майбутнє нашого суспільства, його розвиток та процвітання багато в чому залежить від того, з якими моральними принципами та ідеалами увійде в нього підростаюче покоління.

Виховання моральних цінностей дітей має відбуватися з молодшого дошкільного віку, щоб у них сформувалися ті моральні якості, які дозволять їм жити згідно принципів, норм та правил моралі даного суспільства. Моральне виховання – це основа всієї виховної системи, ключовий елемент всебічного розвитку особистості.

Науковці (Я. Корчак, А. Макаренко та інші) зазначають, що саме моральний клімат у родині: стосунки батьків одне з одним, з дітьми, реакція на події, тон та манера спілкування характеризує відношення її членів до оточуючих. Ціннісні орієнтації, система цінностей, які сповідує сім'я визначають її погляди, потреби, інтереси та мотиви, на основі яких робляться ті чи інші вчинки, задовольняються морально-духовні запити і в результаті, формується певна модель життя. Тому дуже важливо, щоб сімейне виховання збагачувало дитину духовно і було першоосновою для формування кращих людських якостей [7; 11].

Таким чином можемо зазначити, що сім'я є найпершим та найвпливовішим виховним осередком, що закладає підвалини ціннісно-мотиваційної сфери особистості, формує її моральні принципи. Вона є природним та найбільш стабільним елементом суспільства, забезпечує його економічний, соціальний та духовний розвиток.

Сьогодні відбуваються суттєві зміни виховної стратегії сім'ї як транслятора суспільних цінностей. Дестабілізація суспільства і суперечливість життєвих ціннісних пріоритетів особливо яскраво відбивається на формуванні нинішнього покоління. Батьки вимушені констатувати, що у нових суспільно-економічних та політичних умовах багато з вивіренних часом цінностей сімейного виховання виявилися недієздатними. Тому головною метою виховання є виховання цінностей, які формуються на основі потреб та інтересів. Саме цінності детермінують потреби, які впливають на рушії механізми активної діяльності людини.

В. Кравець вважає, що зміни в суспільстві зумовлюють зміни й у системі цінностей і навпаки, з переоцінки цінностей розпочинаються зміни у суспільстві [8].

Поряд із сім'єю заклади освіти є не менш потужним виховним середовищем, де нероздільно поруч з навчанням стоїть виховання.

В основі сучасного навчально-виховного процесу має бути особистість як найвища цінність, а зміст освіти потрібно спрямовувати на розвиток ціннісного світоглядного ставлення учнів до соціального і природного навколишнього світу і до самих себе. Виховання на основі цінностей здатне забезпечити формування та розвиток гармонійної особистості та її духовного світу [14].

Концепцією Нової української школи передбачено новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві.

Реформування та розвиток української освіти передбачає запровадження ціннісного підходу в усі ланки навчально-виховного процесу; створення новітньої системи інформаційного забезпечення освіти: новітні педагогічні технології та науково-методичні досягнення. О. Савченко зазначає, що сучасний стан педагогічної теорії і реальна практика вимагає наукового обґрунтування двох систем цінностей: тих, на які має орієнтуватися освіта зараз і на перспективу; тих, які мають створюватися, формуватися в самому освітньому процесі» [15].

Виховна робота у закладах освіти має бути спрямована на формування ціннісного ставлення і судження у підростаючого покоління, вміння вибудовувати доброзичливі й толерантні стосунки із оточуючими.

З метою удосконалення технології виховної роботи, формування ціннісних орієнтацій особистості у виховному середовищі навчального закладу нами було розроблено програму «Українська родина» [9].

Запровадження Програми передбачає вирішення таких завдань:

- формування ціннісно-мотиваційної сфери особистості учнівської молоді;
- розширення знань, умінь та навичок, спрямованих на розвиток професійних та громадянських цінностей учнівської молоді;
- формування ціннісного ставлення до сім'ї, держави, професійної та громадської діяльності;
- розвиток прагнення учнівської молоді до самовдосконалення ціннісних орієнтацій.

Реалізація поставлених завдань можлива за умови чіткої та правильної організації виховної роботи закладу освіти. В рамках даного дослідження робота була спрямована на засвоєння учнями загальнолюдських цінностей, розширення знань учнів щодо питань ціннісних орієнтацій та їх впливу на формування особистості і вибору подальшого життєвого шляху.

Програмою «Українська родина» передбачено впровадження в діяльність закладів загальної середньої освіти змісту, форм роботи, спрямованих на формування ціннісних орієнтацій особистості; здійснення систематичної інформаційно-просвітницької роботи серед здобувачів освіти щодо формування ціннісних орієнтацій; підвищення рівня науково-методичної підготовленості педагогів закладів загальної середньої освіти щодо питань громадянського становлення учнівської молоді.

Зазначено такі рівні сформованості моральних цінностей:

- ціннісне ставлення;
- ціннісна орієнтація;
- переконання.

Учні повинні мати глибокі знання та чіткі уявлення про цінності, що стануть основою для формування ціннісного діяльнісного ставлення до оточуючої дійсності. З часом ціннісні орієнтації переростуть у переконання, які і будуть визначати поведінку особистості, її моральні принципи та життєві установки.

Програму «Українська родина» було впроваджено у заклади загальної середньої освіти, зокрема Білоцерківську спеціалізовану природничо-математичну школу I-III ступенів № 16 імені М. О. Кириленка.

Серед основних форм роботи, передбачених Програмою: проведення курсів за вибором «Ціннісні орієнтації здобувачів освіти», «Особливості формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді», організація семінарів «Роль цінностей у житті людини», «Ціннісні орієнтації – важливий компонент структури особистості», «Система цінностей як шлях до успішної самореалізації в суспільстві», проведення тренінгу «Формування ціннісних орієнтацій», організація круглих столів, диспутів із зазначеної тематики тощо.

На початку дослідження було здійснено анкетування учнів. В опитуванні брали участь учні 9 (64, 1%) та 10 (35,9 %) класів, всього 64 особи. Після впровадження Програми анкетування було проведено повторно.

В ході опитування респонденти мали для себе визначитися з рівнем значущості для них представленого набору основних людських цінностей. Учасники мали пройти онлайн-опитування (CAWI), обравши для запропонованого переліку цінностей один із представлених варіантів: високий рівень значущості, середній рівень значущості, низький рівень значущості та важко визначитися з відповіддю. В результаті обробки відповідей було складено порівняльні таблиці.

Наводимо порівняльні таблиці відповідей респондентів щодо важливості для них відповідних цінностей.

Таблиця 1

Порівняння ціннісних орієнтацій високого рівня значущості

Назва цінності	До початку впровадження (кількість респондентів), %	Після впровадження (кількість респондентів), %	Різниця результатів, $ \Delta n $, %
цікава робота	86	90	4
здоров'я	84,3	87,5	3,2
щаслива сім'я	78,1	81,2	3,1
відносини з друзями	65,6	68,8	3,2
розвиток своїх здібностей, самореалізація	64	65,6	1,6
накопичення багатства та високі доходи	62,5	59,3	3,2

Аналізуючи результати таблиці 1, зазначимо, що максимально важливими для респондентів були і залишилися такі цінності: цікава робота (було 86%, стало 90%, зросло на 4%), здоров'я (було 84,3%, стало 87,5%, зросло на 3,2%) щаслива сім'я (було 78,1%, стало 81,2%, зросло на 3,1%), відносини з друзями (було 65,6%, стало 68,8%, зросло на 3,2%).

Таблиця 2

Порівняння ціннісних орієнтацій середнього рівня значущості

Назва цінності	До початку впровадження (кількість респондентів), %	Після впровадження (кількість респондентів) %	Різниця результатів, $ \Delta n $, %
досягнення високого статусу в суспільстві	54,7	57,8	3,1
здобуття поваги серед людей	54,7	59,4	4,7
здобуття вищої освіти	51,6	54,7	3,1
задоволення та розваги	40,6	41,3	0,7

За даними таблиці 2 бачимо, що найпомітніша різниця у поглядах молоді спостерігається щодо здобуття поваги серед людей (було 54,7%, стало 59,4%, зросло на 4,7%). Ставлення респондентів до задоволення та розваг залишилися практично незмінним (було 40,6%, стало 41,3%, зросло на 0,7%).

Таблиця 3

Порівняння ціннісних орієнтацій низького рівня значущості

Назва цінності	До початку впровадження (кількість респондентів), %	Після впровадження (кількість респондентів), %	Різниця результатів, $ \Delta n $, %
допомога іншим людям, волонтерство	65,6	62,3	3,3
життя відповідно до релігійних норм	64,2	63	1,2
керувати людьми	62,5	64	1,5

Аналіз відповідей респондентів (таблиця 3) свідчить, що на цьому етапі становлення особистості учнів для них не є пріоритетними такі цінності, як допомога іншим людям, волонтерство (було 65,6%, стало 62,3%, зменшилось на 3,3%), життя відповідно до релігійних норм (було 64,2%, стало 63%, зменшилось на 1,2%) та керувати людьми (було 62,5%, стало 64%, зменшилось на 1,5%). Різниця показників у сторону зменшення підтверджує позитивну динаміку процесу формування ціннісних орієнтацій учнів.

Анкетування виявило, що достатньо великій кількості опитаних респондентів було важко відповісти на поставлені запитання.

Таблиця 4

Порівняння ціннісних орієнтацій, з якими було складно визначитися з відповіддю

Назва цінності	До початку впровадження (кількість респондентів), %	Після впровадження (кількість респондентів), %	Різниця результатів, $ \Delta n $, %
керувати людьми	31,1	26,6	4,5
допомога іншим людям, волонтерство	26,6	23,4	3,2
життя відповідно до релігійних норм	26,6	25	1,6
досягнення високого статусу в суспільстві	25	20,3	4,7
накопичення багатства та високі доходи	23,4	20,3	3,1
здобуття поваги серед людей	18,7	15,6	3,1

Дані таблиці 4 засвідчують, що у період формування та розвитку особистості дуже важливий позитивний вплив на неї з боку оточення: сім'я, вчителі, однолітки. Тому виховання слід розглядати як процес цілеспрямованого формування особистості, тобто ефективної взаємодії всіх учасників виховного процесу, спрямованої на досягнення поставленої мети. Тільки за умови єдності сім'ї та закладу освіти можливо отримати максимальний результат – успішну особистість з глибокими морально-духовними цінностями та активною громадянською позицією.

Отже, аналізуючи відповіді респондентів, можемо зазначити, що такі цінності як здоров'я, сім'я, цікава робота є дуже важливими для них. Відносини з друзями, оточенням та розвиток особистих здібностей теж займають чільне місце у житті учнівської молоді. Опитування показало, програма «Українська родина» довела свою ефективність та виявилася результативною. В ході впровадження Програми підвищився загальний рівень ціннісного ставлення та судження учнів, зросла зацікавленість питаннями формування ціннісних орієнтацій та особливостями їх впливу на поведінку людини. Учасники дослідження змогли отримати нові знання та удосконалити набутий досвід щодо ціннісних орієнтацій у житті людини.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. Таким чином, ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури особистості, це досвід, накопичений людиною в її індивідуальному розвитку. Цей компонент являє собою певне ядро свідомості, навколо якого обертаються помисли, почуття і подальші рішення та дії особистості, залежно від обставин.

Ціннісна система особистості учня має формуватися у навчально-виховному процесі комплексно, включаючи в себе загальнолюдські, особистісні, національні, громадянські, валеологічно-екологічні цінності тощо.

В рамках дослідження було впроваджено програму «Українська родина», яка спрямована на удосконалення технології виховної роботи щодо питань формування ціннісних орієнтацій у здобувачів освіти.

Реалізовувалася Програма шляхом постійного та планомірного впливу на формування ціннісних орієнтацій учнів, за допомогою створення відповідних педагогічних умов в ході ведення класної та позакласної діяльності.

Програмою передбачено консультування та підвищення рівня науково-методичної підготовленості педагогів закладів загальної середньої освіти щодо питань громадянського становлення учнівської молоді.

Таким чином, ми виділили, що такі цінності, як цікава робота, щаслива сім'я, відносини з друзями, самореалізація та розвиток своїх здібностей є пріоритетними для учнівської молоді (≈75% опитаних респондентів). Досягнення високого статусу в суспільстві, здобуття поваги серед людей, здобуття вищої освіти, задоволення та розваги мають середній рівень значущості (≈51% опитаних респондентів). Допомога іншим людям, волонтерство, життя відповідно до релігійних норм та бажання керувати людьми не є важливими для майже 65% опитаних учнів.

У дослідженні з'ясовано, що на цьому етапі формування та становлення особистості багатьом учням було важко визначитися з відповіддю (≈25% опитаних респондентів).

Порівняльний аналіз відповідей респондентів підтвердив, що відношення опитаних учнів до представленого набору цінностей змінилося. Прослідковується позитивна динаміка: до початку впровадження програми така цінність, як здоров'я була важливою для 84,3% респондентів, а після впровадження – для 87,5% опитаних (зростання на 3,2%). Щодо питання допомоги іншим людям та волонтерства, то багатьом учням було важко визначитися з відповіддю – 26,6%, а після впровадження Програми цей показник зменшився до 23,4% опитаних (зменшення на 3,2%).

Таким чином, можемо зазначити, що форми та методи організації виховної роботи закладів загальної середньої освіти за програмою «Українська родина» є ефективними.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з впровадження програми «Українська родина» у заклади загальної середньої освіти, при цьому варто розширити віковий діапазон учасників та охопити учнів початкової, основної (середньої) та старшої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 124–127.
3. Вознюк О. М. Психолого-педагогічні умови становлення ціннісних орієнтацій як чинник національного виховання учнівської молоді [Електронний ресурс]. URL: https://zipro.net.ua/data/files/KafPsihol/MetodRobota/mp_VoznyukO.M..pdf
4. Воронцова Е., Ївженко Ю. Дослідження ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації. *Нові технології навчання: збірник наукових праць*. ДНУ «ІМЗО», 2020. Вип. 93. С. 58–69 [Електронний ресурс]. URL: <https://drive.google.com/file/d/1mfIYzbCU4Pq4FeM-1NtBIZ0rE-6zHy44/view>
5. Ігнатенко П. Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблем. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1.

6. Коберник Л. О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. *Наука і освіта. Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України*. 2008. № 4-5. С. 28–33.
7. Корчак Я. Як любити дітей. Київ : Рад. школа, 1976.
8. Кравець В. Психологія сімейного життя: В 2 ч. Тернопіль, 1995. 695 с.
9. Кузнєцова О. В., Удалова О. А. Українська родина (навчальна програма спецкурс для студентів усіх спеціальностей та форм навчання). *Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів: зб. матер / голова редкол. О. А. Удалова, члени редкол. В. М. Бабич, Ю. В. Ївженко, Л. В. Корецька, О. Д. Літвінчук, Н. К. Наумова*. Київ, 2019. С. 129–150.
10. Левченко Т. І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах. Монографія. Вінниця: «Нова книга», 2002. 512 с.
11. Макаренко А. С. Загальні умови сімейного виховання. Твори: У 7 т. Т. 4.
12. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. [Електронний ресурс]. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2020/08/Npchdusoc_2013_225_213_7.pdf
13. Надольний І. Світогляд – ключова проблема пізнання та діяльності людини. [Електронний ресурс]. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/58/files/b86f881f-8252-46b8-a230-9de7dda6f8e0.pdf>
14. Попадич О. О., Росул В. В. Проблема ціннісного пізнання у навчальній діяльності та вихованні майбутніх спеціалістів. *Інноваційна педагогіка*. 2017. Вип. 1. С. 47–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2017_1_11
15. Савченко О. Я. Цілі і цінності реформування сучасної школи. Філософія освіти в сучасній Україні. Філософія всеукраїнської освіти та стан її розробки в Україні: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 1997. С. 98–110.
16. Тищенко С. П. Психологія виховного впливу сім'ї на дитину. Київ : Тов-во Знання УРСР. Серія 7, «Педагогічна». 1982. № 11.
17. Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. / за заг. ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 1997. 224 с.

REFERENCES

1. Kontseptsiia Novoi ukrainskoi shkoly [Concept of the New Ukrainian School] Retrived from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
2. Bekh I. D. Dukhovni tsinnosti v rozvytku osobystosti [Spiritual values in the development of personality]. *Pedahohika i psykholohiia*. 1997. #1. S. 124–127 [in Ukrainian].
3. Vozniuk O. M. «Psykhologo-pedahohichni umovy stanovlennia tsinnisnykh oriientsatsii yak chynnyk natsionalnoho vykhovannia uchnivskoi molodi» [Psychological and pedagogical minds of the formation of the most important organizations as an official of the national education of scientific youth] Retrived from: https://zippo.net.ua/data/files/KafPsihol/MetodRobota/mr_VozniukO.M..pdf [in Ukrainian].
4. Vorontsova E., Yivzhenko Yu. Doslidzhennia tsinnisnykh oriientsatsii studentiv zakladiv vyshchoi osvity I-II rivniv akredytatsii [Research of value orientations of students of higher education institutions of I-II levels of accreditation]. *Novi tekhnolohii navchannia: zbirnyk naukovykh prats. DNU «IMZO», 2020. Vyp. 93. S. 58–69*. Retrived from: <https://drive.google.com/file/d/1mfIYzbCU4Pq4FeM-1NtBIZ0rE-6zHy44/view> [in Ukrainian].

5. Ihnatenko P. R. Aksiologhiia vykhovannia: vid terminolohii do postanovky problem [Axiology of education: from terminology to problem statement]. Pedahohika i psykholohiia. 1997. # 1 [in Ukrainian].

6. Kobernyk L. O. Rol ta mistse tsinnisnykh oriantatsii u formuvanni osobystosti. [The role and place of value orientations in the formation of personality]. Nauka i osvita. Naukovo-praktychnyi zhurnal pivdennoho naukovoho tsentru APN Ukrainy. 2008. # 4-5. S. 28–33 [in Ukrainian].

7. Korchak Ya. Yak liubyty ditei [How to love children]. Kyiv: Rad. shkola, 1976 [in Ukrainian].

8. Kravets V. Psykholohiia simeinoho zhyttia [Psychology of family life]: V 2-kh ch. Ternopil, 1995. 695 s. [in Ukrainian].

9. Kuznietsova O. V., Udalova O. A. Ukrainska rodyna [Ukrainian family] (navchalna prohrama spetskurs dlia studentiv usikh spetsialnostei ta form navchannia) Sotsialno-pedahohichni zasady formuvannia hromadianskoi vidpovidalnosti u studentiv: zbirnyk materialiv / holova redkol. O. A. Udalova, chleny redkol. V. M. Babych, Yu. V. Yivzhenko, L. V. Koretska, O. D. Litvinchuk, N. K. Naumova]. Kyiv, 2019. S. 129–150 [in Ukrainian].

10. Levchenko T. I. Rozvytok osvity ta osobystosti v riznykh pedahohichnykh systemakh. [Development of education and personality in different pedagogical systems]. Monohrafiia. Vinnytsia: vyd-vo «Nova knyha», 2002. 512 s. [in Ukrainian].

11. Makarenko A. S. Zahalni umovy simeinoho vykhovannia. [General conditions of family upbringing]. Tvory: U 7-y t. T. 4 [in Ukrainian].

12. Matiazh S. V., Berezianska A. O. Klasyfikatsiia tsinnostei ta tsinnisnykh oriantatsii osobystosti [Classification of values and value orientations of the individual]. Retrived from: https://kse.ua/wp-content/uploads/2020/08/Npchdusoc_2013_225_213_7.pdf [in Ukrainian].

13. Nadolnyi I. Svitohliad – kliuchova problema piznannia ta diialnosti liudyny [Worldview is a key problem of human cognition and activity]. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/58/files/b86f881f-8252-46b8-a230-9de7dda6f8e0.pdf> [in Ukrainian].

14. Popadych O. O., Rosul V. V. Problema tsinnisnoho piznannia u navchalnii diialnosti ta vykhovanni maibutnikh spetsialistiv [The problem of value cognition in educational activities and education of future specialists]. Innovatsiina pedahohika. 2017. Vyp. 1. S. 47–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2017_1_11 [in Ukrainian].

15. Savchenko O. Ya. Tsili i tsinnosti reformuvannia suchasnoi shkoly [Goals and values of modern school reform] / Filosofiia osvity v suchasni Ukraini. Filosofiia vseukrainskoi osvity ta stan yii rozrobky v Ukraini: Materialy vseukr. nauk.-prakt. konf. Kyiv, 1997. S. 98–110 [in Ukrainian].

16. Tyshchenko S. P. Psykholohiia vykhovnoho vplyvu simi na dytynu. [Psychology of educational influence of the family on the child]. Kyiv: Tov-vo Znannia URSR. Serii 7, «Pedahohichna». 1982. #11 [in Ukrainian].

17. Tsinnosti osvity i vykhovannia [Values of education and upbringing]: Nauk.-metod. zb. / za zah. red. O. V. Sukhomlynskoii. Kyiv, 1997. 224 s. [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 18.10.2021 р.